

Lažne novice

Renata Močnik, mag., bibl.
Silva Belšak, prof., bibl.

16. 9. 2025, Maribor

2024 – 2025

znAnost!
EVROPSKA NOČ RAZISKOVALCEV

Univerza v Mariboru

Univerzitetna knjižnica Maribor

Lažne novice

Napačne informacije (angleško misinformation) so nenamerne napačne informacije, ki jih nekdo širi v dobri veri brez škodljivega namena, vendar pa vseeno lahko povzročijo škodo.

Objavljeno na FB-ku, Instagramu, Twitterju:

Na spletu sem prebrala, da bo v soboto, 26. 9. 2025, v Mariboru pod Pohorjem organiziran koncert skupine Joker Out. Vstopnine ni. Juhuhu, greeemoooo!

E-pošta strica Alberta:

Zdravo, na Mimo vrste prodajajo iPhone, ki ga zaradi napake v logotipu Apple prodajajo za samo 50€. Pohiti, preden jih razprodajo!

Zlonamerne informacije

(angleško malinformation) so informacije, ki temeljijo na dejstvih, vendar so vzete iz konteksta in enostransko predstavljene. Posledično so zavajajoče in zato potencialno škodljive.

Tina Maze:

https://www.instagram.com/p/CTYaleVojYi/?utm_source=ig_embed&utm_campaign=embed_video_watch_again.

Dezinformacije

(angleško disinformation) so dokazljivo lažne ali zavajajoče informacije, ki so ustvarjene, predstavljene in razširjene z namenom zavajanja ali doseganja ekonomske ali politične koristi in ki lahko povzročijo javno škodo. Z dezinformacijami vplivamo na javno stališče ali mnenje.

Lažne trgovine: <https://www.ostro.si/si/zgodbe/spletne-trgovine-na-pogon-ui-zavajajo-slovenske-potrošnike-pxdnb>.

DA, ZAŠČITIMO, SLOVENŠČINOPROSM
DA, NEHITE, UČIT! TUKAJ JE, SLOVENIJA!!!1!!
- ZASKRBLjeni STARŽ PA LEP, LP!

[Portal e-Maribor: »v Šentilju uči učiteljica iz Srbije, ki ne zna slovensko in poučuje 'slovenštino'«.](#)

Strateške dezinformacije

izkoriščajo različna orodja za manipuliranje, ponarejanje in vplivanje na naša čustva.

[Haarlem Aldi Hoax](#) (prevara).

- 🛠️ **Triki, ki jih uporabljajo manipulatorji:**
- 😡 **Močna čustva**
 - Vsebina, ki nas razjezi ali prestraši, nas pripravi do hitrega klika ali deljenja.
- 🤖 **Zmeda z informacijami**
 - Preveč nasprotujočih si informacij → ne vemo več, komu verjeti.
- ✅ **Potrditvena pristranskost**
 - Verjamemo tistemu, kar potrjuje naše mnenje.
- 🕵️ **Resnica brez konteksta**
 - Prava dejstva, a predstavljena zavajajoče (npr. stara fotografija kot nova).

Kaj je vaba za klike (clickbait)?

Kako deluje?

Trik

 Senzacionalizem

 Radovednost

 Seznami

 Strah ali panika

Kaj pomeni?

Naslov obljublja nekaj šokantnega.

Naslov ne pove vsega → hočeš klikniti.

Uporaba številc za občutek pomembnosti.

Naslov vzbuja skrb ali nujnost.

Primer

Ne boste verjeli, kaj se je zgodilo!

Ona je odprla vrata ... In potem se je zgodilo ... To!

10 stvari, ki jih počneš narobe!

Ta živila so lahko smrtno nevarna!

Prepoznaš vabo za klik?

? 1. Kateri naslov je vaba za klik?

- a) *Znanstveniki odkrili zdravilo za lenobo!*
- b) *Raziskava: gibanje izboljša počutje pri otrocih.*

? 2. Zakaj ljudje ustvarjajo clickbait naslove? Da bi:

- a) nas zabavali
- b) dobili čim več klikov
- c) povedali resnico

? 3. Kaj naj naredimo, ko vidimo naslov, ki se sliši neverjetno?

- a) takoj kliknemo
- b) delimo s prijatelji
- c) preverimo, ali je vsebina resnična.

? 4. Kateri od spodnjih naslovov je najverjetneje clickbait?

- a) *5 razlogov, zakaj ne smeš več jesti čokolade!*
- b) *Čokolada vsebuje sladkor in maščobe, ki lahko vplivajo na zdravje.*

? 5. Kaj pomeni “clickbait”?

- a) vaba za ribolov
- b) vaba za klik
- c) vaba za nakup

Zakaj so lažne novice škodljive?

Povzročajo zmedo,
vzbujajo jezo, sovraštvo
in sejejo strah.

Zaradi nasprotujočih
informacij nismo več
sposobni razlikovati
med tem, kaj je res in
kaj ni.

Zaupanje v te zgodbe
vas lahko privede do
odločitev, ki so lahko
škodljive za vas, vaše
prijatelje in družino.

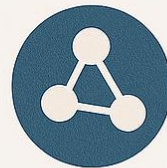
Kako se širijo lažne novice

- Na družbenih medijih,
- prek člankov ali naslovov,
- z videoposnetki, slikami,
- od ust do ust.

ŠIRJENJE LAŽNIH NOVIC

DRUŽBENA
OMREŽJA

APLIKACIJE
ZA SPOROČANJE

SPLETNE
STRANI

MEDIJI

Verižna narava

- Sporočilo poziva k **posredovanju naprej** (Pošlji to sporočilo vsaj 10 prijateljem ...).
- Pogosto obljublja **nagrado** ali **grozi z negativnimi posledicami**, če tega ne storiš.

Lažne obljube o nagradah

- Obljublajo **denar, brezplačne izdelke, darilne bone** ali **telefonske aparate**.
- Primer: "Microsoft podarja 1000 € vsakemu, ki posreduje to sporočilo."

Igrajo na čustva in radovednost

- Sporočila so pogosto **čustveno nabita** ali **senzacionalna**.
- Uporabljajo **dramatične naslove**: "Ne boš verjel, kaj se je zgodilo!" Ali "Te skrivnosti ti niso nikoli povedali!"

Lažno sklicevanje na avtoriteto

- Pogosto se sklicujejo na **znane blagovne znamke** (npr. Apple, Coca-Cola) ali **osebe** (npr. Bill Gates).
- Uporabljajo **lažne izjave** ali **ponarejene logotipe**, da izgledajo verodostojno.

Dolga življenjska doba

- Nekatero prevare krožijo **že desetletja**, le da se **preoblikujejo** (npr. iz e-pošte v objavo na Facebooku).
- Primer: "Pošlji to sporočilo naprej in boš dobil brezplačen telefon - ta prevara obstaja že od 1997!"

Širjenje prek različnih kanalov

- E-pošta, SMS, WhatsApp, Facebook, Instagram, TikTok ...
- Pogosto se prilagodijo **novim platformam**, da dosežejo čim več ljudi.

Primeri:

- <https://www.snopes.com/fact-check/bill-gates-5000-giveaway/> Bill Gates
- <https://www.snopes.com/fact-check/thousand-dollar-bill/> obljube oz. dobitki, če kliknete na povezavo ali delite s prijatelji.
- Nenehno vidite tvit, ki pravi, da bo vlada donirala milijon funtov v dobrodelne namene, če bo sporočilo tvitalo dovolj ljudi. Bi morali ponovno tvitati?

Preverjanje fotografije ali videoposnetka

Ali je fotografija originalna?

Uporabi **obratno iskanje slike** (Google Images, TinEye), da preveriš, ali je bila že objavljena.

Ali je ta oseba tudi njen avtor?

Preveri, kdo je objavil fotografijo in ali je znan kot njen ustvarjalec.

Kdaj in kje je fotografija nastala?

Preveri **datum objave** in **lokacijo**, če je na voljo (npr. v metapodatkih ali opisu).

- **? Zakaj jo je avtor posnel?**
- Poskusi razumeti **namen objave** - informiranje, zabava, manipulacija ...
- **Preveri dodatne vire informacij**
- Poišči **več virov**, ki potrjujejo ali zavračajo zgodbo.
- **Ali je stran verodostojna?**
- Preveri, če gre za **zanesljiv vir** (npr. javni mediji, preverjene organizacije).
- **Ali gre za informacijo, o kateri je poročal že kdo drug?**
- Če je zgodba resnična, jo običajno povzame **več medijev**.
- **Ključne besede lahko vpišeš v brskalnik**
- Uporabi **Googlov Fact Check Explorer** ali podobna orodja za preverjanje dejstev.

Odkrijte znake, po katerih sklepate, da je novica na spletu lažna.

Nenavaden URL ali ime spletne strani.

Naslov strani je lahko **čuden**, vsebuje **številke**, **neobičajne domene** (.xyz, .info) ali **posnema znane medije** (npr. bbc-news24.com).

Izvor zgodbe ni preverljiv.

Ni jasno, **kdo je avtor**, od kod prihaja informacija, ali **ni naveden noben vir**.

Veliko črkovnih in slovničnih napak.

Besedilo je pogosto **slabo napisano**, z **napakami**, ki jih verodostojni mediji običajno ne naredijo.

Okoren jezik ali prevod z Googlovim prevajalnikom.

Besedilo zveni **nenaravno**, kot da je bilo **samodejno prevedeno**, brez lekture.

Slika je videti fotošopirana.

Slika je lahko **nenaravna**, **popačena**, ali **ne ustreza kontekstu** zgodbe.

Uporabi **obratno iskanje slike**, da preveriš njen izvor.

PREBERI
PREMISLI
PREVERI

#UstavimoDezinformacije @ gov.si/dezinformacije

Kako prepoznati dezinformacije

PREVERITE VIR

Raziščite spletni portal, preverite njegovo poslanstvo in poiščite kontaktne podatke.

PREBERITE CELO NOVICO

Naslovi so lahko zavajajoči – ali se vsebina in naslov ujemata ali gre le za vabo za klik?

PREVERITE AVTORJA

Preverite, kdo je avtor novice. Mu lahko zaupate? Je to sploh resnična oseba?

PREVERITE JEZIK

Če se v besedilu pojavljajo slovnične napake in nenavadne besede, je verjetno, da gre za strojno ustvarjeno besedilo.

DODATNI VIRI

Preverite, ali o novici poročajo tudi drugi, zanesljivi viri.

PREVERITE FOTOGRAFIJE IN VIDEOPOSNETKE

Bodite pozorni na prirejene fotografije. Z orodjem za obratno iskanje lahko preverite, ali je slika izvzeta iz konteksta in zlorabljena za širjenje lažnih informacij.

PREVERITE DATUM

Preverite, kdaj so drugi poročali o dogodku ali pa datume

JE TO ŠALA?

Če je novica preveč nenavadna.

<https://www.gov.si/novice/2024-05-22-ustavimo-dezinformacije-preberi-premislipreveri/>

Izginilo malezijsko letalo z 227-imi potniki

1. Kdaj je bil članek objavljen? Na internetu kroži ogromno starih novic. Ljudje navadno ne preverjajo ali so novice res nove, ampak slepo verjamejo napisanemu.
2. Preveri, kdaj so drugi mediji poročali o dogodku.
3. Preveriš lahko datume komentarjev.
4. V brskalnik napišeš naslov spletne strani na kateri si našel članek.

»Financira Evropska unija. Za izražena stališča in mnenja odgovarja samo avtor (ali avtorji) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave. Niti Evropska unija niti Evropska izvajalska agencija za raziskave ne moreta biti odgovorna zanje.«

Lažne novice

»Financira Evropska unija. Za izražena stališča in mnenja odgovarja samo avtor (ali avtorji) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave. Niti Evropska unija niti Evropska izvajalska agencija za raziskave ne moreta biti odgovorna zanje.«

»Financira Evropska unija. Za izražena stališča in mnenja odgovarja samo avtor (ali avtorji) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave. Niti Evropska unija niti Evropska izvajalska agencija za raziskave ne moreta biti odgovorna zanje.«

KVIZ: S kvizom do prepoznave laži na internetu

KVIZ: Ali znaš pametno uporabljati umetno inteligenco?

[Pin page \(pinterest.com\)](#) (mačja modna revija)

<https://www.pinterest.com/pin/7951736836285816/> (Schwarzenegger, Stallone)

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=122227753010248466&set=a.122093875412248466> (Taylor Swift)

Spletne strani **zbirajo tvoje podatke.**

To je na primer tvoje ime, kje živiš in kaj rad delaš.

Podatke uporabijo za prikazovanje oglasov.

Oglasi te poskušajo prepričati, da nekaj kupiš.

Pogosto ti pokažejo lepe slike izdelkov.

Oglas je slika, video ali besedilo, ki ti nekaj pokaže.

Želi te prepričati, da nekaj kupiš.

Ampak oglas ne pomeni, da lahko trgovini zaupaš.

Tudi ne pomeni, da je izdelek dober.

Vplivnež je oseba, ki ima veliko sledilcev na spletu.

Ljudje ji zaupajo in jo radi poslušajo.

Vplivneži na spletu govorijo o izdelkih.

Pogosto za to dobijo denar.

Včasih ne povedo, da gre za oglas.

Morda izdelka sploh ne uporabljajo.

»Financira Evropska unija. Za izražena stališča in mnenja odgovarja samo avtor (ali avtorji) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave. Niti Evropska unija niti Evropska izvajalska agencija za raziskave ne moreta biti odgovorna zanje.«

Za varen nakup:

- Uporabi kartico, na kateri je malo denarja.
- Ne vpisuj podatkov, če stran ni varna.

Lažno trgovino prepoznaš po

- Ponuja zelo velike popuste.
- Vse stvari lahko kupiš takoj.
- Ljudje pišejo samo pohvale.
- Na strani je le obrazec za kontakt.
Ni telefonske številke ali e-pošte.

Pred nakupom se vprašaj:

- Ali stvar res potrebuješ?
- Ali že imaš kaj podobnega doma?
- Ali ti bo koristila?

Premisli, kako porabiš denar.
Denar lahko porabiš za kaj bolj pomembnega.
Denar lahko prihraniš.

Na spletu so tudi **lažne trgovine**.
Vzamejo ti denar.
Izdelka ti ne pošljejo.

Ne/ja, razbijalka mitov

- <https://neja.sta.si/656> preverba fotografij,
- <https://neja.sta.si/2525> šolske počitnice,
- <https://neja.sta.si/718> tehnologija 5G,
- <https://neja.sta.si/2738> Čeferin,
- <https://neja.sta.si/2770> Tina Maze,
- <https://neja.sta.si/2781> Luka Dončič.

Lažne novice lahko ustvarjajo in/ali delijo hekerji, politiki, troli in oglaševalske agencije, ki vsi dobro razumejo delovanje interneta.

- [Oštro](#)
- [Snopes.com](#)
- [FactCheck.com](#)
- [EUvsDiSiNfo](#)
- [Politifact](#)

Tineye in Google Images med drugimi omogočata obratno iskanje slik.

Truepic ugotavljanje morebitnih sprememb za videoposnetke.

Vtičnik InVID Verification omogoča ugotavljanje originalnega datuma nastanka, lokacije ali slike za predogled za videoposnetke in fotografije.

Orodje YouTube Data Viewer pokaže, kdaj je bil videoposnetek najprej naložen.

Kaj lahko narediš?

1. Prekliči nakup na spletni strani.
Preklic pomeni, da nakupa ni več.
2. Pokliči banko.
Prosi, naj ustavi plačilo.
3. Naslednjič kupuj bolj previdno.
4. Povej odrasli osebi.
Na primer staršu ali učitelju.

Prevara na spletu

Prevara pomeni, da ti nekdo vzame denar.
Izdelka pa ti ne pošlje.

Varni na internetu

Na tej strani dobiš nasvete za varno nakupovanje.

Spletni naslov: www.varninainternetu.si

Varni na internetu

Na tej strani dobiš nasvete za varno nakupovanje.

Spletni naslov: www.varninainternetu.si

SI-CERT

Tu lahko prijaviš spletne prevare in druge težave.

Spletni naslov: www.cert.si

Policija

Če te kdo prevara na spletu, to prijavi policiji.

Spletni naslov: www.policija.si

»Financira Evropska unija. Za izražena stališča in mnenja odgovarja samo avtor (ali avtorji) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave. Niti Evropska unija niti Evropska izvajalska agencija za raziskave ne moreta biti odgovorna zanje.«

- Lov na lažne novice?

<https://www.youtube.com/watch?v=pgennDqvFOQ&list=PLNhGUTG3M27Z5tYPUeGIOR29txjwafoEY>

- Finski model ozaveščanja kritičnega vrednotenja informacij

<https://youtu.be/Bgmjs6AcFjU?feature=shared>

2024 – 2025

TRANSFORM
#EUROPE

FACTUMEVENT

Financira
Evropska unija

»Financira Evropska unija. Za izražena stališča in mnenja odgovarja samo avtor (ali avtorji) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave. Niti Evropska unija niti Evropska izvajalska agencija za raziskave ne moreta biti odgovorna zanje.«

PРАВNO OBVESTILO:

Na vseh dogodkih projekta oooZnanost! poteka snemanje in fotografiranje za namen promocije in poročanja o dogodkih. Če vstopite na lokacijo (spletnega) dogodka, boste lahko posneti in fotografirani. Z vstopom na to lokacijo, dajete dovoljenje organizatorjem in Evropski komisiji, da vas lahko snemajo, fotografirajo, zvočno snemajo in uporabijo vaše posnetke po lastni presoji. Obiskovalci zato ne boste uveljavljali nobene odgovornosti proti organizatorjem in Evropski komisiji v zvezi z zgoraj navedenim.

V kolikor se z zgoraj navedenim ne strinjate, vljudno prosimo, da s tem seznanite organizatorje na: ern@um.si. E-sporočilu obvezno priložite visokokakovostni sken fotografije z osebnega dokumenta, da vas lahko organizator izloči iz vseh posnetkov in fotografij skupaj z navedbo, na kateri lokaciji in katerega dne bi lahko bili posneti s strani organizatorjev. Pooblaščen oseba za varstvo podatkov Univerze v Mariboru jeizr. prof. dr. Miha Dvojmoč (dpo@um.si).